

OBIECTE CERAMICE CU ASPECT DE CALAPOD DIN AȘEZAREA NEOLITICĂ DE LA CUNEȘTI

DE

VASILE CULICĂ

În anii din urmă s-a impus atenției, din publicații sau din muzee, o categorie de obiecte ceramice cu un pronunțat aspect de calapod pentru încălțăminte, aparținând unor așezări din neoliticul târziu. Descoperirea la Cunești (Com. Grădiștea, jud. Ialomița) a nu mai puțin de patru obiecte de acest fel, a prilejuit unele observații și ipoteze prezentate sumar în nota de față.

Cunoscuta așezare neolitică de la Cunești este un tell, cea mai mari parte distrus de revărsările Dunării, stăvilite numai de câțiva ani prin îndiguire. Urmele săpăturilor întreprinse în timpul primului război mondial¹ nu mai pot fi identificate, în schimb sînt vizibile șanțurile sondajului executat de Muzeul național de antichități în campania toamnei anului 1930².

O mică parte a așezării coboară în pantă lină spre vest și intră în perimetrul cimitirului sătesc, dar cea mai mare porțiune, rămasă liberă, este anual arată în vederea cultivării cu porumb. Acest din urmă spațiu a dat la iveală acum câțiva ani, ca o consecință a muncilor agricole, cele patru obiecte pe care ne-am propus să le examinăm³.

1. — Obiect ce reproduce laba stîngă a unui picior de om; este executat cu mai multă preocupare pentru formă. Partea superioară lipsește din vechime. Nu a fost prevăzută cu ornamente. Lungimea 10,5 cm; înălțimea aproximativă, 8 cm (fig. 1/1).

2. — Obiect ceramic întreg: reproduce laba dreaptă a unui picior de om, fără detalii anatomice. Partea superioară se termină mai sus de locul în care urma să fie indicate gleznela, printr-o prelungire conică, turtită în direcția mersului, cu vârful rotunjit. Singurul detaliu ornamental

¹ Săpăturile arheologului german Leo Frobenius; Cf. Dorin Popescu. *Dacia*, 5—6. 1935—1936, p. 109.

² *Ibidem*. p. 109—120.

³ Obiectele au fost puse la dispoziția noastră de Liviu Mihăilescu, de la Muzeul Brăilei, căruia îi mulțumim și pe această cale.

al obiectului este o linie incizată care înconjură partea superioară pe un nivel oblic dinspre față spre spate, cu o diferență de nivel de 10 mm.

Lungimea 8,7 cm ; înălțimea 6 cm (fig. 1/2).

3. — Piesă de aceeași categorie cu cele două anterioare însă mult mai mare. Redă laba stângă a unui picior de om. Partea superioară lip-

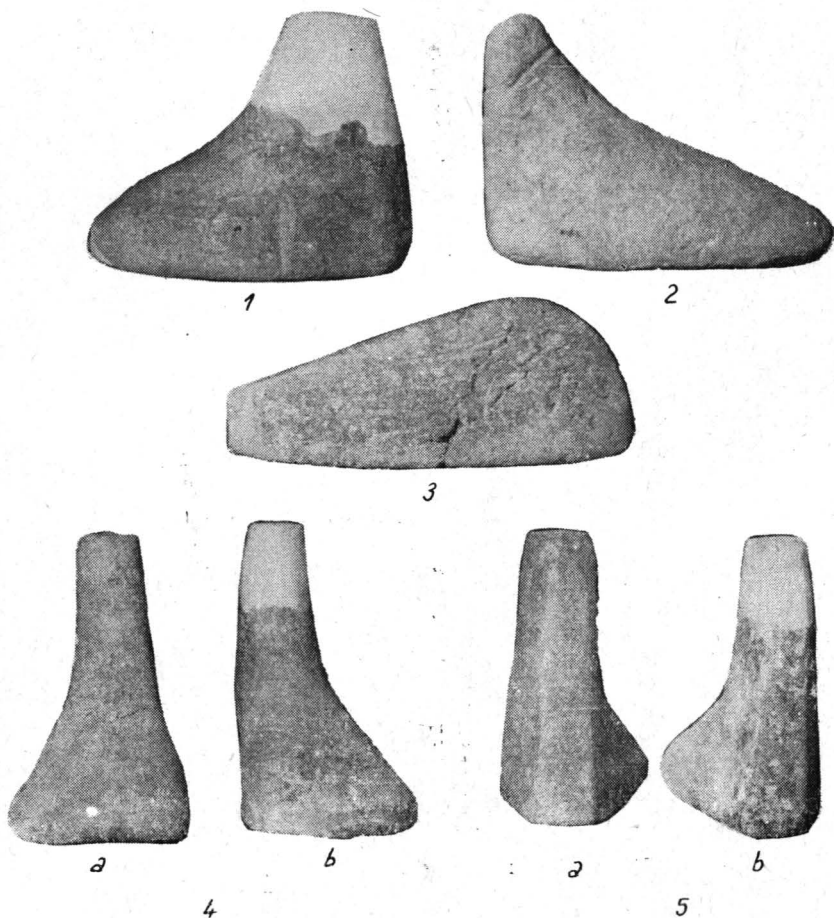

Fig. 1. — 1—3, obiecte ceramice cu aspect de calapod; 4a—b, 5a—b, obiecte ceramice cu aspect de calapod, pereche.

sește, dar forma ei se reconstituie cu ajutorul piesei următoare, întrucât alcătuiesc împreună o pereche (fig. 1/4 b).

4. — Perechea piesei de la nr.3. Reproduce deci laba piciorului drept (fig. 1/3, 1/4 a și 1/5 a).

Talpa ambelor piese este ușor rotunjită în regiunea degetelor și se îngustează treptat spre călcii. Prelungirea superioară este stilizată și dobândește o formă aproape dreptunghiulară pe măsură ce se apropie de punctul terminal. Părțile alăturate, la obiectele pereche, sînt tratate aproa-

pe plat, iar partea din spate și călcîiul sînt redade prin muchii și unghiuri. Ambele piese au aceleași dimensiuni : 15,3 cm și înălțimea 10,6 cm.

Pe lingă degradările amintite, obiectele de la nr. 2 și 3 poartă urme lăsate de fierul plugului care le-a smuls din stratul de cultură. Obiectul de sub nr. 4 a fost rupt în două, în regiunea metatarsiană, dar a putut fi lipit.

Obiectele nr. 1, 3 și 4 putînd fi examinate în spărtură, au lăsat să se vadă o pastă grosolană, prost frămîntată și insuficient arsă, fărîmicioasă, de culoare neagră, acoperită la exterior cu un strat fin, lustruit, dar neuniform colorat, variînd de la castaniu la cenușiu negru. Obiectul descris la nr. 2 este executat probabil din pastă cu aceleași caracteristici, dar stratul exterior este colorat uniform în castaniu deschis, printr-o ardere omogenă și are aspect zgrunțuros.

Obiecte de acest fel au apărut destul de rar în stațiunile neolitice din țara noastră.

Săpăturile mai vechi de la Gumelnița⁴, Căscioarele⁵, Sultana⁶, Grădiștea Ulmilor⁷, nu au dat la iveală nici măcar un singur fragment dar mai tîrziu au putut fi descoperite la Gumelnița și la Căscioarele unele exemplare bine păstrate⁸. Nu de mult săpăturile în așezarea gumelnițeană de la Medgidia, au adus la suprafață o pereche mult asemănătoare cu perechea de la Cunești, de dimensiuni mijlocii și cu forme mai curbe, (arse secundar și corodate)⁹.

Un exemplar întreg și foarte bine conservat a fost găsit întîmplător în așezarea gumelnițeană de pe teritoriul comunei Plosca (jud. Teleorman)¹⁰

Din informațiile pe care le deținem, obiectele de soiul acesta sînt cunoscute în țara noastră numai în aria de răspîndire a culturii Gumelnița, și a culturii înrudite Sălcuța¹¹. Tot dintr-o așezare gumelnițeană provine și un exemplar, de dimensiuni reduse și lipsit de ornamente, găsit la sud de Dunăre, pe teritoriul R.P. Bulgaria¹². Alte așezări neolitice din Bulgaria au dat la iveală un număr de „modele de picior omenesc”¹³.

O sumară comparație a dus la constatarea că obiectele cu nr. 3—4 de la Cunești depășesc 15 cm lungime și 10 cm înălțime, în timp ce piesele cele mai mari din alte așezări nu depășesc 13 cm lungime și 10 cm înălțime.

În general dimensiunile variază între 5 cm lungime, cum este cazul unui exemplar văzut de noi la muzeul arheologic din Oltenița și 15,3 cm în cazul pieselor pereche de la Cunești.

⁴ Vladimir Dumitrescu, *Dacia*, 2, 1925, p. 29—103; Vladimir Dumitrescu, *SCIV*, 16, 1965, 2, p. 215—234.

⁵ Gh. Ștefan, *Dacia*, 2, 1925, p. 138—197; Gh. Ștefan, *Dacia*, 3, 1926.

⁶ I. Andrieșescu, *Dacia*, 1, 1924, p. 94—107.

⁷ V. Christescu, *Dacia*, 2, 1925, p. 249—303.

⁸ Ion Spiru, *SCIV*, 16, 1965, 2, p. 308. Se referă la o informație deținută de la Vl. Dumitrescu.

⁹ Mulțumim lui Adrian Rădulescu de la Muzeul arheologic Constanța care ne-a dat posibilitatea să o examinăm.

¹⁰ Ion Spiru, *loc. cit.*

¹¹ Un exemplar în Muzeul din Slatina.

¹² V. Micov, *Izvestiia-Institut*, 24, p. 203, fig. 28, dreapta.

¹³ G. Gheorghiev și N. Angelov, *Izvestiia-Institut*, 18, 1952, p. 166. Vezi și V. Micov, *po. cit.*, notele 5 și 6, p. 165.

Deși obiectele noastre sînt lucrate dintr-un material impur, fărîmicios, ceea ce face să ne gîndim la un meșter autohton care a utilizat un material furnizat de terenul de baltă în care apar în mod obișnuit resturi cochilifere, este evidentă o tehnică comună celor care provin de pe teritoriul țării noastre și acelora din sudul Dunării. Lipsa detaliilor anatomice, profilul, dar mai cu seamă forma părții superioare, prevăzută uneori cu un orificiu, sînt indicii nu de vehiculare a obiectelor propriu zise, ci de circulația pe arii destul de întinse a *tipului plastic* obișnuit în realizarea obiectelor respective.

Pînă nu demult nu se cunoșteau decît modele ale unui singur picior și anume ale celui drept¹⁴.

Inventarul descoperirilor s-a îmbogățit însă prin descoperirea nu numai a unor piese de forma piciorului stîng (nr. 2—3), dar mai cu seamă prin găsirea perechii descrise în nota noastră și a celei de la Medgidia. În ultimul timp și Muzeul de arheologie din Oltenița a dobîndit exemplare, provenite din așezările gumelnițene de pe raza sa, care redau piciorul stîng¹⁵.

Nu este lipsit de interes a se stabili dacă piesele respective reproduc laba piciorului omenesc stilizată, sau un alt obiect și în acest din urmă caz, ce anume reprezintă ele.

Formele anatomice de amănunt ca : degete, glezne etc. nu sînt redată pe obiectele cu aspect de calapod. Această împrejurare care nu este deloc întîmplătoare, ca și modelarea plată a tălpii fără indicarea scobiturii plantare la toate obiectele, ar părea să înlătore dintru început ideea reprezentării unei părți a corpului omenesc. Numeroase figurine antropomorfe din aria culturilor neo-eneolitice din țara noastră au reușit să redea o serie de detalii ale corpului omenesc, cu toate că dimensiunile mult mai reduse decît cele ale obiectelor de care ne ocupăm ar fi putut constitui o piedică. În schimb, amănuntele anatomice lipsesc chiar și la cele mai multe dintre fragmentele în formă de labă de picior, scobite pe dinăuntru, provenind după toate probabilitățile de la mari vase antropomorfe de tipul celui cunoscut sub denumirea de „zeița de la Vidra”¹⁶, cu toată dimensiunea lor apreciabilă. Abia de s-a încercat să se redea pe unele din aceste fragmente gleznele, în materia ceramică¹⁷ și uneori prin culoare¹⁸, nu însă și degetele, ceea ce pentru moment ar părea inexplicabil — dacă considerăm că s-a urmărit redarea unei labe de picior — deoarece degetele apar ca elemente anatomice esențiale, mai vizibile decît gleznele.

Așadar, lipsa detaliilor anatomice obligatorii nu se datorește dimensiunilor și nici concepțiilor artistice ale executantului. Cînd artistul neolitic a intenționat să redea piciorul omenesc, a executat detalii chiar dacă materialul folosit nu a fost cel mai favorabil. Unele figurine de os

¹⁴ Ion Spiru, *loc. cit.*, p. 308.

¹⁵ Informație de la Barbu Ionescu, fostul director al Muzeului de arheologie, Oltenița.

¹⁶ Dinu V. Rosetti, *Steinkupferzeitliche Plastik aus einem Wohnhügel bei Bukarest*, 1939, Berlin ; Dinu V. Rosetti, Publicațiile muzeului municipiului București, 1934, p. 6—31.

¹⁷ Izvestiia-Institut, 2, 1923—1924, p. 224, fig. 97. Gleznele sînt redată prin două cercuri reliefate ; Cf. Hortensia Dumitrescu, *Dacia* 3—4, 1927—1928, p. 74.

¹⁸ Gh. Ștefan, *Dacia*, 2, 1925, p. 162, fig. 23. Citează și vasul de la Kara-Arnăuț (Bulgaria).

de la Gumelnița și de la Căscioarele¹⁹, redau gleznele și chiar degetele²⁰. La Tangîru s-a găsit un fragment de labă de picior, probabil dintr-un vas antropomorf de mari dimensiuni, care redă foarte distinct cele cinci degete²¹ iar la Căscioarele, o figurină feminină avînd indicate degetele picioarelor. Modelatorul neolitic nu a ezitat să redea degetele nici atunci cînd a avut de modelat o labă de urs²².

Este clar că în intenția meșterului nu a fost redarea labei piciorului, căci după cîte știm, la toate exemplarele, fără excepție, detaliile anatomice au fost ocolite, indiferent de dimensiunile obiectului și chiar atunci cînd obiectul a fost împodobit, ca în cazul celui de la Plosca.

Este cunoscut că plastica neolitică tîrzie — în cazul nostru plastica gumelnițeană — a redat în diferite împrejurări, atît piciorul gol cît și cel acoperit de încălțăminte²³.

Din punct de vedere strict formal, obiectele cu aspect de calapod pot fi o prezentare plastică: a unei labe de picior, acoperită de încălțăminte.

Izolînd această formă a obiectelor cu aspect de calapod, caracteristică unor culturi ale neoliticului tîrziu, nu intenționăm să o scoatem din complexul de obiecte înrudite, de care se leagă mai mult sau mai puțin prin selecțiuni succesive și prin posibile sensuri magice.

Obiectele ceramice cu aspect de calapod rămîn totuși o apariție singulară, închisă în cercul culturii Gumelnița, și a culturii înrudite Sălcuța, peste limitele cărora, după toate datele culese pînă acum, nu au izbutit să treacă.

PIÈCES CÉRAMIQUES A L'ASPECT D'UN EMBAUCHOIR LIVRÉES PAR L'AGGLOMÉRATION NÉOLITHIQUE DE CUNEȘTI

RÉSUMÉ

Les agglomérations néolithiques appartenant à la culture Gumelnița situées au nord comme au sud du Danube ont livré un nombre relativement imposant d'objets céramiques massifs, de l'aspect d'un embauchoir. En règle générale, les stations énéolithiques de notre pays, de même que celles sud-danubiennes, comportent plusieurs catégories de pièces céramiques reproduisant la forme du pied, voire de la jambe humaine. Mais ces pièces ont l'intérieur creux, ce qui fait songer à leur utilisation comme vases rituels. Or, les quatre pièces publiées dans le présent article font partie de la première catégorie, celle des embauchoirs massifs. Elles ont été découvertes dans l'agglomération énéolithique de Cunești (commune de Grădiștea, dépt. de Ialomița). Pour ce qui est de deux d'entre elles, elles font nettement une paire. Quant aux deux autres, on ne saurait

¹⁹ Silvia Marinescu Bilcu, SCIV, 14, 1963, I, p. 140 și nota 3.

²⁰ *Ibidem*; Silvia Marinescu Bilcu și Barbu Ionescu, *Catalogul sculpturilor eneolitice din Muzeul raional Oltenița*, p. 26—27, pl. 7/4—5, pl. 18/8, 10.

²¹ D. Berciu, *Materiale*, 6, fig. 7/6.

²² C. Matasă, *op. cit.*, p. LVIII, nr. 438.

²³ BCH, 1906, p. 409; H. Dumitrescu, *loc. cit.*, p. 74.

préciser s'il s'agit de pièces uniques, ou si chacune a dû avoir un pendant pour constituer la paire. Une paire de pièces similaires a été découverte dans les fouilles de Medgidia. Cette catégorie d'objets reproduit indistinctement le pied humain et sa chaussure, car elles ne comportent guère de détails (indiquant les doigts du pied, par exemple, ou la cheville), bien que parfois elles soient décorées de quelques petits ornements. Dans l'impossibilité d'imaginer pour elles une fin utilitaire, nous sommes réduits à l'hypothèse qu'elles devaient répondre à quelque besoin de caractère magique de la famille néolithique.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1 — 1 — 3, objets céramiques à l'aspect d'un embauchoir ; 4a-b ; 5a-b, objets céramiques à l'aspect d'un embauchoir constituant une paire.